

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת ויצא תשפ"ג שנה רביעית גליון 166

בענין הוצאה מרה"י לרה"י דרך כרמלית במקום מצוה

ועוד יש להעיר שהרי הוא הביא הכלי אל החזון איש והרי רוצה להחזירו לביתו גם בלא היין א"כ אפשר דלא נעשה הכלי טפל אל היין אלא במקום שהוציא האוכלים בכלי שאינו צריך לכלי במקום אחר אלא שצריך לאוכלים ולכן הוציא האוכלים בכלי אבל במכנים הכלי לביתו שצריך גם לכלי אפשר שאין הכלי נעשה טפל לאוכלים וחייב גם על הכלי.

יבואר דהא דנתן לו החזון איש כדי שיצא מרה"י לרה"י דרך רה"ר

ובפשוטו הרי החזון איש אמר לו שילך לביתו ולא יעצור כלל ורצה להרויח שלא יוציא אלא מרה"י לרה"י דרך רה"ר שאינו אלא מדרבנן להרשב"א וכן מסק החזון איש לדינא בחזון"א אורח חיים סימן ס"ב ס"ק י"ט אות ה' שכתב וז"ל בדין מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר שדעת תוס' שבת ב' א' ד"ה "שבועות" עירובין ל"ג א' ד"ה "והא" שחייב, דעת הרשב"א שבת צ"ז א' והריטב"א עירובין שם דאינו אלא משום שבות וכן בר"מ פ"ג מה"ש הי"ח לא כתב רק מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ונראה דהלכתא כותיהו דרבים ובתראי נינהו ושמעתא כותיהו דהיטא, עכ"ל.

ונמצא שהחזון איש על ידי שמוגז לו היין בכוס יכל לומר לו שלא לעצור בדרך כלל ונמצא שהצילו בהחזרת הכוס שלא יוצאו מרשות לרשות באיסור דאורייתא אלא באיסור דרבנן.

וכן מבואר בחזון"א אורח חיים סימן ק"ג ס"ק י"ט וז"ל ומו"מ כשמעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית הוי שבות דשבות כמו שהאריך בזה במ"ב ס"ס שמ"ט דיש מקום להקל לצורך מצוה וכש"כ ביה"ש, ולכן מי שהחשיך לו והוא בביתו או שיצא מספינה בשבת או שהחשיך במרכבת מסילת הברזל כשהוא יוצא בשבת ילך עד לביתו ולא ינפס באמצע אם יש עמו מה שאי אפשר לו להניחו במקום שאינו משומר, עכ"ל.

ובספר ארחות יושר כתב בשם אביו בעל הקהלות יעקב שכשהיה טובל במקוה בשבת היה הולך עם המים שעליו ולא עצר בהלכו כדי שלא יטלטל

לחבב המצות, עכ"ל, ונסתפקתי אם מה שנשפך מן המים קודם הברכה אם הוי בכלל שירי מצוה או דאינו אלא ממה שנשפך בשעת הברכה או לאחריו וצ"ע.

שירי כוס של קידוש מעכבין את הפורענות

ושמעתא משהיה אצל הבבא סאלי זצ"ל שפעם אחת נסע באניה בע"ש והיתה רוח סערה והאניה חישבה להשבר והמלחים עמדו על סף יאוש ונתנו הוראה לרדת לסירות הצלה ובא המשמש של הבבא סאלי משה הקטן ואמר לו שהספינה על סף טביעה אמר לו שימתין עד שיעשה קידוש ונתן לו מכוס של קדוש וא"ל שישפוך לים ובאותו רגע שקט הים ושלל והמלחים שראו את המשמש שופך יין לים הבינו שזה מהצדיק ונכנסו להודות לצדיק ולשבח ולפאר את אלקי ישראל וכששאלוהו על הנס אמר הבבא סאלי שקיים מאמר חז"ל שיירי מצוה מעכבים את הפורענות, ע"כ, וצ"ב איך התיר לשפוך יין של קידוש לים הרי אסור להוציא מרה"י לכרמלית והרי הים כרמלית היא.

אפשר שהשמש עדיין לא קיבל שבת ויכול היה לשפוך היין לתוך הים, ומשום פיקו"נ לכאן אין להתיי כיון דהוי רפואה סגולית, ושמעתי מידידי הגאון ר' נתן מילנובסקי שליט"א שאמר בשם ראש ישיבת בריסק הגר"ר סאלאוויצקי זצ"ל שאמר שהגר"ח אמר שהגר"ח היה אומר שאפשר לחלל שבת כדי לנסוע ל' חיים לודקר כדי לקבל ברכה לחולה שיש בו סכנה וכוונתו שמרן הגר"ח מבריקס אמר שמרן הגר"ח מוואלין היה אומר שאפשר לנסוע בשבת כדי לקבל ברכה מצדיק בזמנו שהיה פועל ישועות לקבל ברכה לחולה שיש בו סכנה וכבר האריכו רבותינו אם מחללין שבת ברפואה סגולית ועיון בשו"ת מהרש"ם.

כוחו בכרמלית לא גזרו בו רבנן

ואפשר עוד שאמר לו לשפוך על דופן הספינה ומשם ירד לים וזה כוחו בכרמלית לא גזרו בו רבנן כמבואר בגמ' שבת דף ק"א ובשו"ע סימן שנה"ס כ"ו וז"ל בית הכסא שעל פני המים מותר על ידי מחיצה תלויה, ובלבד שתחת עשויה להתיי אבל העשויה לצניעות בית הכסא בלבד לא מהני, ואם עשה דף או קנה חתות מג' שתפול הצואה עליו קודם שתפול למים, אין צריך מחיצות דהוה ליה כחו בכרמלית ושרי, עכ"ל.

² וידוע שמרן הגאון ד' דבריקס היה בבני ברק ושלח קטן לביתו של החזון איש להביא הנביא לקרות בו בשבת ולא רצה החזון איש לתת הנביא לקטן להוציא מרשות לרשות.

שמעתי מהגאון ר' יעקב גרינמן שליט"א מעשה שהיה אצל מרן בעל חזון איש שהגיע אליו בשבת קדש אדם שאחותו היתה חולה מאוד עם כוס בידו ורצה שהחזון איש יתן לו יין מכוס של הקידוש של החזון איש שיהיה לה לרפואה, והחזון איש חשב כמה רגעים ונתן לו מעט יין בכוסו, ואמר לו שילך לביתו ולא יתעכב בדרך כלל ויתן לה לשתות.

וביאר בשם אחיו הגאון הרב אי"ש שליט"א מה שנתן החזון איש היין בכוסו ולא חשש להוצאה שמכשילו, שהרי החזון איש חשש מאוד על העירוב הכללי שנעשה שלא כדין, והוא משום דבשבת דף צ"ג מבואר דהמוציא אוכלים פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו, ולכן נתן לו יין פחות מכשיעור רובע רביעית הלוג בכלי שהביא מביתו, והרי הצילו שלא יחזיר הכלי לביתו בלא היין שבוה הוא איסור הוצאה של כלי וכיון שהכנים בו יין פחות מכשיעור הרי הוא פטור גם על הכלי ונמצא שהצילו מאיסור הוצאה.

ובדומה לזה יעויין בגליון רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן קפא שכתב בהא דאשה אינה מצווה בהקפת הראש אבל מצווה בלפני עיור וגם אם רוצה לגלח עצמו מצווה להפרישו ולכן אסור לגלחו, ומכל מקום כתב וז"ל ואולי י"ל דבוה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בכ' לאוין דניקה ומקיף וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף, עכ"ל.

ומבואר דאע"פ שהיא מכשילתו מכל מקום כיון דבלא"ה היה עובר תרי איסורים חשיבי כמצילתו מן החטא.

אמנם יש לעיין בזה שהרי תנן בשבת דף צ"ג ע"ב המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב בכל שהוא וא"כ בזה שהחשיבו המוציא לרפואה חייב גם בכל שהוא והרי כתב הרמב"ם בפרק י"ח משבת הכ"ב דבר שאין דרך בני אדם להצניעו אינו חייב אלא המצניעו אבל המצניעו מיהא חייב.

^א יעויין בטור אורח חיים הלכות שבת סימן רסט שכתב וז"ל ורב נטרונאי כתב שמקדשין בבהכ"נ אף ע"פ שאין אוכלין שם אף על פי שאין קידוש אלא במקום סעודה אפי' הכי מקדשין בה מפני שהשעמטת יין של קידוש של שבת רפואה היא ומה שטועמין כל הציבור לא שחובה היא לטעום אלא שחובה לשמוע קידוש בלבד וכיון ששמעו הציבור הקידוש יצאו ידי חובתם ואין צריכים לטעום וזה שמקדש ונתן לציבור משום רפואה ליתן על עיניהם דאמרין פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עינוי של אדם ובמאי מהדר ליה בקידושא דבי שמשו הילכך כיון דאיכא את הציבור דלית להו יין יתקנו לקדש בבהכ"נ על היין משום רפואה ע"כ, ורבנו זונה ברכות דף מג"ג כתב שאין הניתנה ע"ג העיניים הרפואה, שהרי הרפואה אסורה בשבת אלא הקידוש עצמו הוא הרפואה יעו"ש, ושמעתי מהגאון הגדול ר' יעקב אדלשטיין זצ"ל שהיה מיעץ לתת יין של קידוש לרפואת היד מפצעים וחבורות.

חביבות שירי מצוה של כוס של ברכת המזון

סיפר מרן הגר"ו אייערבאך זצ"ל כי זכור לו שבבר מצוה של אחיו ר' אליעזר ז"ל שהיתה ביום שיש השתתף הגר"ח זונפלד זצ"ל בסעודה והוא אף נתכבד לברך על הכוס בברכת המזון ומכיון שיום כשיהיה מיהרו את הסעודה ומרוב הפזון ובהילות העמיד זה ששירת את המסובים את הכוס של ברכה בתוך צלחת שעמדה על השולחן ואשר בתוכה היו עוד שיריים של מחית תפוחי אדמה בהגביהו את הכוס לברך על המזון רעדו ידיו ונשפך יין מהכוס אל הצלחת עם שיירי המזון בגמר הברכות ושתיית הכוס רואה אני לתדהמת שרבי חיים מרים את הצלחת עם שיירי היין המעורבים בשאריות הרסק, מקרבה אל פיו ובתנועה משובה הוריה מערה אל פיו גם את היין שבצלחת, מכיון שנער כבן ט"ו הייתי נראה לי הדבר מוזר, לאחר שנים כשיחזרתי לעצמי את אותו מקרה וכששמעתי על נפשו האיסטניסית של רבי חיים נתחזר לי עד כמה היו המצוות חביבות עליו ומה היה פשר אותה תנועה רעבתנית כביכול לשמרות איסטניסיות לא מאס בשיירי האוכל המעורבים בפלים לייך של שיירי הרסק, וכמו שאתנו שירי מצוה מעכבין את הפורענות.

ואמרו"ר הגאון זצ"ל היה מחבב מאוד השיריים של כוס של ברכה ומה שהיה נשאר מהכוס על הצלחת של הכוס של ברכה היה שותתו מהצלחת והיה מחלקו לכולם באומרו שהוא סגולה במדוקה מהגמ' שהרי אמרו שירי מצוה מעכבין את הפורענות והביא משי"כ הטור סי' רצ"ט וז"ל 'וכתב עוד רב עמרם אנו נוהגין להטיל מים בכוס של ברכה לאחר ששותין אותו ושוטפין אותו ושותתו, ושמענו מרבותינו פרקי דרבי אליעזר (פ"ב) שמוצא לעשות כן לפי ששירי מצוה מעכבין הפורענות (סוכה לח מנחות סב) ומה שישתתיר מן המים מטילין על ידינו ומעבירים אותו על עינינו

המים שעליו אלא מרה"י לרה"י דרך רה"ר שאינו אסור אלא מדרבנן והוי תרי דרבנן שהרי טלטול המים שעליו אינו הוצאה כדרך המוציאין ולצורך מצוה התיר בזה.

יבואר אמאי לא הוי שבות גמור שאסור להוציא מרשותו לרשות חברי

אמנם י"ל ד"מ"ט הוי שבות דשבות במקום מצוה דמדרבנן אסור להוציא מרה"י לרה"י של ב' בנ"א דגזרו על כל חלוקת רשויות, וא"כ מה איכפ"ל שמוציא דרך כרמלית מ"מ הרי הוא מוציא מרשות לרשות וגזרו בו רבנן, ובמסילת הברזל וכל כה"ג מה מהני שמוציא דרך כרמלית הרי סו"ס הוציא מרשות לרשות והוא איסור דרבנן אחד ולא הוי שבות דשבות.

וראינו דבר נפלא בס' דעת נוטה אות תמ"ד בהל' ציצית בשם מרן הגר"ח זצ"ל שתייר דברי החזו"א הנ"ל דרק במקום ששייך לערב את ב' הרשויות גזרו רבנן להוציא מרשות לרשות, אבל במקום שאין אפשרות לערב אותם יחד לא גזרו בו רבנן, ושם א"א לערב יחד כשעובר דרך כרמלית.

יבואר אם גם בשתי רשויות שאינם יכולים לערב אסור להוציא מרשות לרשות

ולכאורה קשה על דבריו מהא דאיתא בשו"ע סי' שני"ג ס"א שני בתים בשני צידי רה"ר והם של אדם אחד או של שנים וערבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה ואם אחד גבוה מחבירו אסור וכו'.

ולכא'ו מבואר דכל מה דמותר לזרוק הוא רק אם של אדם אחד אבל אם הם של ב' בנ"א אסור אע"פ שאינם יכולים לערב יחד דהא רה"ר תחתיהם, ואע"פ שבשו"ע שם כתב או שערבו כבר הק' כן המג"א דאין שייך לערב כשרה"ר תחתיהם, ובנתיב חיים כתב דאירי כשיש גשר ביניהם, ובלא"ה אסור לזרוק מזה לזה, ומבואר דגם כשיש רה"ר ביניהם ואי אפשר לערב ביניהם אסור לזרוק מזה לזה ואם היה הדין כן לא היה צריך להעמיד האי דינא בהיה של אדם אחד או עירבו היכא שאפשר לערב הרי גם אם שייך לשני אנשים ואי אפשר לערב שרי לזרוק מזה לזה.

וקשה טובא על חידושו של מרן הגר"ח זצ"ל דהיכא דא"א לערב לא גזרו רבנן דחזוין להדיא דגם במקום שאין שייך לערב גזרו רבנן דאם אינו של אדם אחד אסור לזרוק מזה לזה, וצ"ע.

וכן קשה מהא דאמרו שני חצירות וכוותל ביניהם מערבין שתים ואין מערבין אחד הרי כיון שאין יכולין לערב הרי מותר להוציא מרשות לרשות בלא עירוב כלל ובמשנה זו תנן שאין יכולים גם להוציא מחצר לחצר וצ"ע.

ואפשר לומר שכונת הגר"ח היה שכל מקום שיש איסור להוציא לאותו מקום גם בלא האי איסורא דחילוקי בעלויות לא אסורו חכמים משום

חילוקי בעלויות וכמו שכתב החזו"א שלא אסור חזרה במקום שיש איסור בישול וכל דבר שאסור משום בישול לא נאסר משום חזרה, והכי נמי כל מקום שאסור בלא"ה לא אסורו משום חילוקי בעלויות, ולהכי בב' בתים בשני צידי רה"ר שמותר לזרוק למעלה מעשרה מזה לזה שפיר אסורו חכמים להוציא בלא עירוב כשהם שייכים לשני אנשים, אבל להוציא בבית הכנסת לחצר במקום שאסור להוציא משום שצריך להוציא לכרמלית ולא התירו להוציא מרה"י לרה"י דרך כרמלית לצורך מצוה, בזה אפשר שלא אסורו להוציא מחצר לחצר משום חילוקי בעלויות, ואכתי צ"ע, שוב הראוני בדעת נוטה בהוצאה חדשה שכתבו כן בשם מרן הגר"ח זצ"ל.

יבואר דהא דאסור להוציא מרה"י לרה"י הוא רק במקום פיתא

וליישב את הקושיא על מרן החזו"א אפשר בדרך אחרת, דהנה האיסור שגזרו רבנן שלא להעביר מרשות לרשות אינו אלא במקום פיתא למקום פיתא והיינו מבית לבית מקום אכילה, אבל מחצר לחצר לא גזרו אע"פ שהוא ב' רשויות, דהלכה כר"ש שכל החצירות והקרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן וכן כל בית שאינו מקום פיתא אינו אסור להוציא מבית לחצר דאינה חשובה כרשות לעצמה.

ובחזו"א או"ח סי' צ' כתב עוד דאפי' בית שאוכלים בו אבל החדר שאינו אוכל בו ואינו משמש אלא למקום לינה אינו אסור להוציא ממנו לחצר, ולכך אין איסור להביא מחצר למסדרון ואינו אסור להכניס אלא למטבח ולסלון שהוא מקום פיתא הקבוע לאכילה, וזהו חידוש גדול שאפי' בתוך ביתו הפרטי במקום שאינו אכילה אינו חשוב מקום פיתא.

ולפ"ז י"ל דממרכבת מסילת הברזל שרוצה להוציא משם לחצר ביתו אינו מקום פיתא דאע"פ שאוכלים שם מ"מ אינו מוגדר כמקום אכילה, וכן בית הכנסת אינו חשוב מקום פיתא ולהכי שפיר מוציא מבית הכנסת לחצר.

אבל מש"כ שמוציא מספניה לחצירו קשה דאיתא בתוספתא דבית שבספניה אוסרים זה על זה וצריכים לערב והובא ברמ"א סימן שס"ו ס"ב אלא שהיה אפשר לומר דכל זה בבית שבספניה אבל במקום שאין שם בית אלא ספניה בלא חדר או שלא בחדר שבספניה אינו חשוב מקום פיתא וחשוב כחצר ומטלטלין מספניה לחצר גם כשיש חילוקי רשויות ביניהם.

אבל קשה מהא דאמרו בגמ' שבת דף ק' ע"ב שספינות קשורות זה לזה מערבין ומטלטלין מזה לזה, ומשמע דבלא"ה אסור לטלטל מזה לזה ונראה דבכל גוונא צריך לערב וצ"ע.

וכן המעשה שהתיר החזו"א להוציא היין מביתו לבית החולה בזה הרי בוודאי יש כאן איסור הוצאה מבית לבית וצ"ע.

בענין מי שבירך ברכה אחת מעין שלש וסיים הברכה ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו ברוך אתה ד' בונה ברחמי ירושלים

חזר בו מזה וסובר דאפילו בברכה ארוכה אם לא גמר סוף הברכה כדינה מ"מ בדיעבד יצא, וכדיעה הראשונה המובא בסימן קפ"ו ס"א ע"ש, עכ"ד.

ולפ"ז הכ"נ כל שבתחילת הברכה הזכיר את שניהם יצא אע"פ שלא חתם בשניהם מ"מ סגי בתחילת הברכה בלא סיום להפוסקים דס"ל דפתיחה בלא חתימה יצא.

יבואר דהא דסגי בפתיחת הברכה לחוד אינו אלא בלא סיים שלא כדין

אמנם נראה דהא דאמרין דאם אמר תחילת הברכה יצא אינו אלא כשלא סיים הברכה כלל, אבל אם סיים הברכה בקלקול לא מהני, וראיה לזה, מהא דאמרו בגמ' ברכות דף י"ב ע"א שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא, פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, ערבת פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא, פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא, כללו של דבר הכל הולך אחר החתום, ע"כ. וכן כתב בשו"ע סימן נ"ט ס"ב יעו"ש. ולכאורה אמאי לא יצא הרי סגי בתחילת הברכה, וע"כ שאם קלקל את סיום הברכה לא יצא, ורק אם אמר הפתיחה בלא חתימה יצא להנהו ראשונים, ופשוט.

כסאות לרכבת יסוד טעותם הוא במה שמדמים זה לרכבת בעוד עיקרה של הרכבת אינו כסאות וענין כסאות הוא רק ענין נוחיות של הנוסעים ברכבת, והוסיף מרן הגר"י זצ"ל שגם מחנכים צריכים ליהרר שלא לטעות אותה טעות, דהנה עיקרה של ישיבה הוא להעמיד תלמידים דהיינו לקחת תלמידים ולהעלותם בתורה ויראה ולהעבירם במקום למקום אלא שמטעמי נוחיות ביישיבה חדר אוכל ופינמי"א אבל לא זהו עיקרו של עבודת המחנך להיות מרוד רק בסידור חדר האוכל ובנין הפנימי שזה רק מטעמי נוחיות אבל אין זה עיקרו של הישיבה, ולכן אין זה עיקר תפקידו של הראש ישיבה אלא תפקידו של הראש ישיבה הוא להעמיד תלמידים וכנ"ל.

נשאלתי במי שבירך ברכה אחת מעין שלש וסיים הברכה ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו ברוך אתה ד' בונה ברחמי ירושלים האם יצא יד"ח.

הנה בשולחן ערוך סימן קפ"ו סעיף א', כתב וז"ל אם אמר במקום ברכת הון בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא יצא, וי"א שצריך שיחתום בריך רחמנא דון כולא, עכ"ד.

ובמשנה ברורה שם כתב על הא דכתב המחבר "יצא" וז"ל יצא ידי ברכה ראשונה שהיא ברכת הון, ואף שקיצר מאד הברכה ולא אמרה כנוסח שתיקנו חכמים בלה"ק, אפ"ה יצא בדיעבד, הואיל והזכיר שם [דהש"י היו קורין אותו בלשון רחמנא] ומלכות וענין הברכה, ומשמע עוד דלדעה ראשונה אף שלא חיתם ג"כ מהני, דאף דקי"ל דמקום שאמרו לחתום אינו רשאי שלא לחתום מ"מ בדיעבד יצא, והדעה השניה ס"ל דהוא לעיובא אף בדיעבד, ועיין בב"ח שכתב דנ"ל לעיקר הדעה הזו והביאו בא"ר. ומבואר דנחלקו אי בכל ברכה שצריך פתיחה וחתימה אי בדיעבד סגי בפתיחה לחוד. ועייין עוד במשנה ברורה סימן ס"ח סק"א שכתב שם וז"ל ובביאור הגר"א כתב דהרמב"ם פ"א מברכות

² ושמעתי מוידאי הגאון ר' יששכר דב אייכארן שליט"א בשם מורינו הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל שפעם נכנס למרן הגר"י זצ"ל ואמר לו מרן הגר"י שלא תטעה הטעות של הילדים, והסביר מרן הגר"י זצ"ל את עצמו, דהנה דרכם של הילדים לשחק משחק רכבת ע"י שהם מעמידים כסאות בשורה כמו ברכבת, וביאר מרן הגר"י זצ"ל מהו יסוד ושורש טעותם של הילדים, דהרי עיקר תכליתה של הרכבת היא להעביר אנשים ממקום למקום ובעצם זה היה שייך גם בלא כסאות, אלא שלנוחיות הנוסעים יש בתוך הרכבת כסאות שיוכלו לשבת עליהם, אבל הכסאות הם לא עיקר התכלית של הרכבת, ולכן במה שהילדים מדמים בעצמם ע"י העמדת

ובמבואר דאף שמהני פתיחה בלבד מ"מ סיים הברכה שלא כדין קלקל הברכה ולא יצא, וא"כ לפ"ז בנידון הנ"ל כיון שחתם שלא כדין קלקל הברכה ולא יצא. אמנם י"ל דכל שלא חתם בעל המזבח אלא בבונה ירושלים לא חשיב קלקול, שהרי גם בניין ירושלים הוא מברכת מעין שלש, ולא אמרו דסיום שלא כדין לא מהני אלא בסיים במעריב ערבים והוא אור דבכה"ג יש כאן קלקול, אבל בנידון דידן אפשר דלא חשיב קלקול וצ"ע.

והנה נשאלתי ג"כ באחד שבירך על פירות הארץ על העץ ועל פרי העץ וחתם על המזבח אם יצא יד"ח. ובשלמא בתמרים דקיי"ל דיצא גם בברכת הון כמ"ש בשו"ע ס' ר"ח סע' י"ז ה"ה דיצא גם כסיים הברכה על המזבח, אבל בשאר פירות הארץ דאינו יוצא בברכת הון לכאורה אינו יוצא יד"ח כשסיים על המזבח.

אבל לכאורה הכי נמי דמי להא דנחלקו הראשונים אי בברכה שיש בה פתיחה וחתומה אי סגי בפתיחה לחוד, וכמשנ"ת לעיל. אמנם הכי נמי כיון שחתם שלא כדין אפשר דקלקל הברכה שהכל הולך אחר החיתום, אלא דהכי נמי אפשר לומר כמשנ"ת לעיל דעל המזבח אינו קלקול בברכת על העץ, אלא שלא חתם בהזכרת על העץ בפרטות אלא חתם בעל המזבח ולא חתם בעל העץ, ואפשר דלא חשיב קלקול הברכה ושפיר יוצא בו יד"ח וצ"ע.

יבואר אם מה שלא הזכיר מעין הטוב והמטיב בברכתו אם הוא מעב

אמנם בנדון הנ"ל [שסיים ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו ברוך אתה ד' בונה ברחמינו ירושלים] יש לעיין אם יצא בלא הזכרת הטוב והמטיב בברכתו, שהרי צריך להזכיר מעין כל ברכה וברכה, וכיון שסיים ברכתו בונה ירושלים הרי לא הזכיר הטוב והמטיב בברכתו, ואפשר דבזה לא יצא יד"ח.

אכן נראה דמה שלא הזכיר הטוב והמטיב בברכתו אינו מעב, שהרי אמרו בגמ' שמי שבירך ברכת הון על התמרים יצא, וברבינו יונה כתב שגם אם בירך רק ברכת הון אפי' שלא הזכיר את הארץ וירושלים אפ"ה יצא, וכ"כ בשו"ע סימן ר"ח ס"ז ו"ל וה"ה אם בירך על התמרים ברכת המזון במקום על העץ, יצא ואפילו לא אמר אלא ברכת הון, בין על היין בין על התמרים יצא, עכ"ל. ובמ"ל שם כתב הטעם דאע"פ שלא כלל בברכתו את ברכת הארץ ובניין ירושלים מכל מקום בדיעבד יצא בזה. ועיין בבה"ל שם שכתב ו"ל ומ"מ צריך טעם דהלא חסר בברכתו ברכת הארץ וברכת ירושלים, וע"כ צ"ל דלא

נשאלתי במה שהנהלת המקוה דורשת שכל אחד שטובל במקוה יתרחץ קודם לכן, האם מותר גם קודם שהתפלל שחרית להתרחץ, דאע"פ שאין לו אפשרות לטבול במקוה אם לא יתרחץ קודם, אטו אם יאמרו לו שאין לטבול במקוה אם לא שיאכל קודם פת שחרית וכי נאמר שיהיה מותר לו לאכול פת שחרית קודם התפילה כיון שזה לצורך הטבילה במקוה?
וכן יש לדון גם אם שרי לו להתרחץ לאחר המקוה, דמצוי מאד שיש צורך אחרי הטבילה במקוה להתרחץ משום נקיות?

הנה במשנה בשבת דף ט' ב' תנן לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין. ואם התחילו אין מפסיקין. ויש לדקדק אמאי לא תנא שלא ישב אדם לפני הספר גם קודם שחרית, ולכא' משמע מזה דרך סמוך למנחה לא יעשה הנהו דברים אבל סמוך לשחרית מותר. וצ"ב בזה מאי שנא שחרית ממנחה, דכמו דחיישינן סמוך למנחה שמא ימשך הכא נמי איכא למיחש שמא ימשך סמוך לשחרית.

ובאמת הרמב"ם כבר עמד בשאלה זו, וז"ל הרמב"ם בהל' תפילה פ"ו הל' ז', ומותר להסתפר ולכנס למרחץ סמוך לשחרית מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי שרוב העם נכנסין שם ביום אבל בשחר דבר שאינו מצוי לא גזרו בו עכ"ל. הרי שביאר לן הרמב"ם דסמוך לשחרית כיון שאין זה מצוי שיכנס להסתפר ולמרחץ להכי לא גזרו בזה שלא יכנס. וכ"כ בשו"ע ס' פ"ט סע' ז'.

אמנם במ"ב שם ס"ק ל"ו כתב בשם הא"ר דדוקא סמוך לשחרית לא גזרו דהיינו קודם שעלה עמוד השחר אבל משעלה עמוד השחר גם זה אסור.

יבואר דהא דאסור ליכנס למרחץ כשהגיע זמן שחרית הוא משום איסור עשיית צרכיו קודם התפלה

בעניין שהקשיים והיסורים הם מביאים את כל ההצלחה הרוחנית

תקנו לכלול בהברכה כל ג' דברים מזון וארץ וירושלים רק לכתחלה ובדיעבד אם לא הזכיר רק מזון לחוד יצא, אח"כ מצאתי שכ"כ הרבינו יונה בפרק כ"מ בסופו והוכיח מזה **דברכה מעין ג' היא דרבנן ולמ"ד דאורייתא באמת צ"ע**, עכ"ל. ולפ"ז לגבי מי שלא כלל בברכתו הטוב והמטיב גם אם ברכת מעין שלש הוא מן התורה אבל ברכת הטוב והמטיב אינו אלא מדרבנן ובהו מה שלא כללו בברכתו אינו מעבד בדיעבד, דלא גרע ממי שלא כלל בברכתו את הארץ וירושלים.

יבואר דהחזון איש כתב דאע"פ שיוצא בברכת הון במקום מעין שלש אבל במעין שלש שחיסר על הארץ וירושלים לא יצא

והראני בני יקירי הרב הגאון ר' בן ציון שליט"א בחזו"א סי' ל"ד ס"ק ד' שכתב וז"ל ונראה דדוקא כשבירך ברכת הון יצא אבל אם בירך בנוסף מעין ג' ודלג בארץ וירושלים לא יצא כיון דשנה מטבע שטבעו חכמים ויש להסתפק בפ"כ אם יצא בבה"ז לחודה דכיון דהוא פת גמור אלא מפני שאין קובעין עליו מתישב עליו טפי ברכת מעין ג' י"ל דלא הפקיעו חכמים חיוב של הזכרת כל ה' דברים אפי' בדיעבד וכו' עכ"ל. ונראה מדבריו דבמעין שלש הג' דברים מעבדין, אבל הטוב והמטיב אפשר דאפי' לדידיה לא מעבד וצ"ע. ויעיין ברבינו יונה בשלהי כיצד מברכין שכתב וז"ל כי אתה ד' טוב ומטיב מעין הברכה אחרונה ואף על פי שיש בה מעין ברכה רביעית לא אמר" מעין ד' מפני שלא הזכיר אלא שלש של תורה, עכ"ל, ויש לומר כיון שקראוהו על שם ברכות של תורה להכי גם אם לא אמר מעין ברכה רביעית לא מעבד וצ"ע.

יבואר מי שבירך ברכת מעריב ערבים וסיים אוהב עמו ישראל

וכן נשאלתי במי שבירך ברכת המעריב ערבים וסיים באוהב עמו ישראל אם חוזר ומברך.

ונראה דהכי נמי כיון שבירך ברכת המעריב ערבים בפתיחה בלא חתימה יצא בדיעבד בהראשונים שהובאו לעיל בשו"ע סימן קפ"ז, וכן ברכת אוהב עמו ישראל בירך בלא פתיחה יצא, לדעת הרמב"ן והגר"א הובא בבה"ל סימן נ"ט ס"ב ואע"פ שלא אמר מלכות בחתימת הברכה כיון שהוא סמוך לחברתה של ברכת המעריב ערבים אינו צריך מלכות, ולהכי שפיר יצא יד"ח שניהם, ואינו יכול לחזור ולברך שנית.

בעניין רחיצה קודם טבילה במקוה ולאחר הטבילה

ובא"ר שם הביא כן בשם פסקי תוס', וכתב דהטעם בזה משום דלא עדיפי משאר מלאכות האסורים. וכונתו דהרי אסור להתעסק בצרכיו קודם התפלה, כמבואר בגמ' בברכות דף י"ד א' אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. וא"כ מהאי טעמא אסור נמי להכנס למרחץ לאחר שהגיע זמן תפלה דאסור להתעסק בצרכיו קודם התפלה.

ומבואר דהא דאסור להכנס למרחץ קודם תפלת שחרית אין זה משום דחיישינן שמא ימשך אלא משום עשיית צרכיו בלבד הוא דאסור.

והנה הטבילה במקוה גופא ודאי דאין בזה משום עשיית צרכיו, דאין זה אלא צורכי שמים שעושה כן כדי להיטהר, אבל הרחיצה שקודם לכן לכא' אין בזה צורכי שמים כלל, אבל י"ל דכיון דהא שמקפידים על זה שירחצו קודם הטבילה הוא משום נקיות, אם כן כשרוחץ קודם הטבילה הרי זה רחיצה לצורך חבירו, שהמקוה ישרא נקי גם לחבירו, אם כן אין זה עשיית צרכיו, ואדרבה הרי עושה בזה חסד עם חבירו, ולהכי שרי.

אבל הרחיצה לאחר המקוה, נראה דתלוי כל אחד ואחד לפי מצבו, דאם לאחר הטבילה מרגיש שאין גופו נקי, ויקשה עליו הכוונה בתפילה, ודאי דשרי, דאין זה עשיית צרכיו אלא לצורך התפלה, אבל אם הרחיצה לא תועיל לו מידי לצורך הכוונה בתפלה, א"כ אין זה לצורך התפלה ואסור, והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות [סנהדרין דף כ"ו א'].

אבל מלשון הכל בו סימן יא משמע שגם לאחר שהגיע זמן שחרית מותר להכנס למרחץ ולישב לפני הספר וז"ל וקודם תפלת השחר מותר ליכנס למרחץ ולהסתפר לפי שאין זה דבר מצוי ולא גזרו בו חכמים, עכ"ל, ומלשונו שכתב קודם תפלת השחר משמע דאפי' אחר שהגיע זמן התפלה מותר ליכנס למרחץ ובא"ר כבר עמד בזה, ועכ"פ כשרוחץ לכבוד התפלה יש לומר דשרי לכולי עלמא וצ"ע.

והנה אי' בברכות דף ז' ב' ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא עד שבאתה לאה והודתה שנאמר הפעם אודה את ה' ע"כ. ודברי הגמ' צ"ב וכו' לאה

הנה ברש"י בפ' ויצא על הפסוק הפעם אודה את ה' כתב שנטלתי יותר מוחלק, מעתה יש לי להודות, עכ"ל. וצריך ביאור, וכי עד עתה אינה צריכה להודות, ורק אם נטלה יתר מוחלקה צריך להודות.

¹ ומטו משום מרן הגרשו"א זצ"ל שאמר בבדיחותא שהוא מתרחץ קודם המקוה ולאחרי המקוה, קודם המקוה הוא מתרחץ משום ואהבת לרעה ולאחרי המקוה הוא מתרחץ משום כבוד.

¹ אכן לעניין איסור רחיצה בתשעת הימים באופן דשרי לטבול במקוה האם מותר לו גם הרחיצה קודם צ"ע.

היתה הראשונה שהודתה, הרי אדם הראשון גם הודה להקב"ה כדא' בגמ' ב"ב דף י"ד ב' שהמזמור בתהילים קל"ט ה' חקרתי ותדע אמרו אדם הראשון, ובאותו המזמור אמר אדם הראשון אודך על כי נוראות נפילתי. וגם נח הודה להקב"ה כשיצא מן התבה וניצל מן המבול, וכדא' במדרש רבה (פרשה ל"ד א') שאמר נח את הפסוק בתהילים הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יתירו צדיקים כי תגמול עלי, הוציאה ממסגר נפשי - זה נח שהיה סגור בתבה י"ב חודש, להודות את שמך - לתת הודיה לשמך וכו' ע"ש.

וגם אצל אליעזר מצניע שהודה כאשר מצא את רבקה שנאמר ויקד האיש וישתחו לה' ויאמר ברוך ה' אלוהי אדוני אשר לא עזב חסדו ואמתו וגו'. א"כ מה ההודאה המיוחדת של לאה שהודתה שאמרו על זה שלא קדמה אחר. עוד יש לעיין כמה שאמר הכתוב ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה וגו' וברשי" כתב שקנאה במעשיה הטובים, וצ"ב והרי אם יש ללאה מעשים טובים מיוחדים שמחמתם זכתה לבנים הרי יכולה גם רחל לעשות כמעשיה ולזכות לבנים, ובדאי רחל אמו אין דבר העומד בפניה מלעשותה אם הוא רצונו יתברך.

עוד צריך ביאור אמאי רק אחר שילדה לאה את יהודה נאמר ותקנא רחל באחותה, ונראה שקודם לכן אע"פ שילדה כבר שלשה בנים לא קנאה באחותה, וצריך ביאור למה לא קנאה באחותה קודם לכן.

ובחוקוני כתב שכשראתה שנטלה יותר מחלקה אז קנאה בה. אבל אכתי קשה למה קנאה בה רק כמה שנטלה יותר מחלקה, ולמה לא קנאה בה כמה שנטלה חלקה והיא עדיין לא נטלה את חלקה שלה.

ונראה בזה, ובהקדם דברי הבית הלוי בפרשת בשלח עה"פ אז ישיר משה, וז"ל איתא במדרש (שמו"ר כג ג) אמר משה באז חטאתי שאמרתי (שמות ה) ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה באז אני אומר שיריה. ולהסביר קצת הכוונה בזה המאמר דמה יהיה זה הדמיון נאמרה באותו תיבה לשון שאמר מקודם. רק הענין הדנה מי שהוא בצער חלילה והקב"ה עוזרו ומצילו ונותן להקב"ה שבח והודיה על הטובה שעשה לו, יש בזה שני אופנים וחלוקים הם הרבה. אם עיקר שמחתו של האדם ומה שמשבח לשמו יתברך הוא רק עבור טובתו שקיבל והצלתו מהצער הרי לא יוגדל שמחתו יותר מאלו לא היה לו צער מקודם ועיקר שמחתו הוא רק על ההצלה ולא על הצער שמקודם דבו לא ישמח כלל. אבל השירה שאמרו משה וישראל אז לא היה עיקר שמחתם על זה שניצלו מיד המצרים רק עיקר שמחתם היה ע"י שזכו להיותם הכלי חפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך ועל ידי הצלתם ממצרים נתפרסם שמו וכמו שאמרו בהתחלת השירה אשירה לה' כי גאה גאה. וא"כ הרי השירה נאמרה גם על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה דאלמלא השיעבוד לא היה מקום להגאולה ושמחו בהשיעבוד הקדום כמו בהגאולה של עתה. וזהו שאמר באז חטאתי דמקודם התרעם על כובד השיעבוד ועכשיו אני אומר שירה באז פירוש דאני אומר השירה גם על ידי דהיינו על השירה הקדום כמו על הגאולה של עכשיו, וזהו שאה"כ בתהילים (קיד א) אודך כי עניתי ותהי לי לישועה כי אני נותן לך הודיה על העניי הקודם דע"י באה לי הישועה ונתקדש שמך ברבים על ידי ועל שניהם כאחד אני מודה לך ושניהם טובים, עכ"ל.

ומבואר דהיינו והצער הוא סיבת הגאולה, וצריך להודות גם על הייסורים שקדמו לישועה. והנה בשפת אמת [בראשית - לחנוכה] כתב וז"ל ויראה לפרש כי לשון הודאה הוא על מה שה' נראה לא טוב והאדם מודה שהוא טוב ותסד [שהיה גם על ידי חטא נג' הודאה]. והנה כ' אודה ה' בכל לבב פ' בשני יצריך א"כ נראה כי הודיה הוא אחר התיקון שהאדם גבר על היצה"ר ולא נדבק בעוה"ז אף שהי' לו כמה נסיונות. ואז מודה גם על הנסיון שהיה צר לו אז מודה עתה. כענין אודך כי עניתי שרואה למפרע שזה ה' חסד עליון. אבל הלל הוא מי שמופרש מעוה"ז. ומשבח ע"י שרואה גבורת ה' ונפלאותיו [וזה ענין יהודה ויוסף כמובן] ומודים מכלל דפליגי. שמה שהי' נראה שאינו חסד ועתה נתברר. שייך לשון הודאה כ"ל. וכן בנס דחנוכה

שגברו על היונים יש הלל על גוף הנס וההצלה וגם נס הנרות שז"כ חסד נגלה. והודאה הוא על כל הגלות יין שאחר שגברו והריחו ע"י נתגלה שכל הגלות ה' לטובה כדי לדחות בחי' מלכות יין לגמרי להיות תיקון הכולל לדחות ד' מלכות לברר כי לה' המלוכה כנ"ל. וזהו הלל והודאה כנ"ל, עכ"ל. וכ"כ בשפת אמת מסכת שבת דף י"ג עמוד ב' בגמ' ת"ר כו' שהיו מחבבין את הצרות וכתב רש"י שנגאלין מהן והנס חביב עליהו כו', נראה לפרש מודעשו שמחה כשנגאלו איכא ראי' שמחבבין את הצרות, דלכאורה הא יצא שכר הגאולה בהפסידו שנגמטערו בשעת הצרה, ומדעשו שמחה כשנגאלו ע"כ מוכח שהי' חביב להם שניהם הצרה והגאולה ממנה [ואפשר כן הוא כוונת המהרש"ל ע"ש], עכ"ל.

ושמעתי לבאר על הפסוק כוס ישועות אשא ובשם ד' אקרא, והרי אמרו בברכות דף נ"א עמוד ב' לעניין כוס של ברכה, ומגבירו מן הקרקע טפח אמר רב אחא ברבי חנינא מאי קראה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. וברשי" תהלים פרק קט"ז עה"פ כוס ישועות אשא כתב וז"ל אביא הנסכים על התודות שנדרתי כמו שאמר לך אזבח זבח תודה ועל אותו הכוס בשמך אקרא על הישועה זו, שכן אין הלוי אומר שירה אלא על היין.

ושמעתי מהרב הגאון ר' דוד רפפורט שליט"א דיש בזה רמז נפלא כמה שאמרו להודות לד' דוקא על היין גרידא, דהרי יין יוצא מעץ חלש שאינו עומד בעצמו אלא על כלונסאות, וגם הוא מעוות מאוד ואינו נראה טוב, וממנו יוצא היין המשובח, ואפשר להוסיף על דבריו שהיין יוצא אחר שחטמו הענבים ותסס ארבעים יום ולא היה ראוי כלל לשתייה ואח"כ יוצא היין המשובח, ונמצא דהקלוקל הוא סיבת השבח של היין, ולכן לוקחים כוס יין ומברכים הקב"ה על הישועה ועל הצרה שקדמה לישועה.

ואמרו חז"ל בברכות דף ל"ד ע"ב מאי עין לא ראתה אמר ריב"ל זה יין המשומר בענביו משישת ימי בראשית, וכונת חז"ל המשומר בענביו שלעתיד לבוא יין הקב"ה יין מיד כשיחטמו הענבים דהיינו שיעשה מיד יין ולא נצטריך להתייסר כדי לקבל היין, ורמזו בזה שכל הנסיונות והקשיים שהאדם צריך לעבור כדי להגיע אל הטוב הוא רק בעולם המעשה, אבל לעתיד לבוא העונג יבוא מיד בלא המתנה. וזה מה שאמרה לאה הפעם אודה את ד' שכשזכתה יותר מחלקה הבינה שזכתה לכן בסיבת כל שנות הייסורים שנתסרה ונצטערה, וגם כל אותם התפלות שהתפללה אל ד' שיצילנה מלפול בחלקו של עשו, ועכשיו הודתה על כל הצער והעניי שהיה לה, וכל זה הבינה כשזכתה ביתר מחלקה שזוהו בסיבת אותו צער ותפלה, והרי אז זכתה למלכות בית ישראל שהוא מלכות בית דוד ושלמה המלך ומלך המשיח שהוא כל העתיד של כל בית ישראל, וכל זה היה בסיבת ועיני לאה רכות, ולכן אמרו בגמ' שלא היה מי שהודה להקב"ה על הצער והעניי שקדם לצרה, עד שבאת לאה ואמרה הפעם אודה את ד'.

וגם רחל לא זכתה לבנים אלא על ידי שראתה שלא ילדה והיתה מצירה שלא תפול בחלקו של עשו הרשע כמש"כ רש"י על הפסוק ויזכור אלוקים את רחל וזכר לה שמסרה סימניה לאחותה, ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמה יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט (קרובות דר"ה שחרית) האדמון כבש שלא חלה, צבה לקחתה לו ונתבהלה, עכ"ל.

ומב' דסיבת הדבר שזכתה לבנים הוא משום שעל ידי שלא היו לה בנים יכלה לזכות למעש"ט שזכתה להם לאה, שנצטערה שלא תפול בחלקו של עשו וגם התפללה על הדבר, ויעו"י בס' באר יוסף שביאר על דרך זה באופ"א.

וזה אפשר כוונת הכתוב ותאמר רחל דנני אלוקים ותקרא שמו דן וברשי" דנני וחייבני וזיכני, ולכאורה צריך ביאור דהיה לה לקרוא שמו זכות או זכה, שהרי מה שדנני הוא שלא נתן לה בן, שהרי כתב חייבני וזיכני, והיה לה לקרוא זכות או זכה על מה שנתן לה בן ולמה קראה שמו דן, ונראה שהכירה שלא זכתה לדן אלא משום שדנה הקב"ה ולא נתן לה בנים, ונצטערה והתפללה ועל ידי כן זכתה לבנים, ולכן קראה שמו דן, לזכור סיבת הדבר שזכתה עבורו לבנים. וכן

מה שקראה שמו נפתלי פירש רש"י וז"ל נפתלי אלהים מנחם בן סרוק פירשו במחברת (במדבר יט טו) צמיד פתיל, חבורים מאת המקום, נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון (דברים לב ה) עקש ופתלתול, נתעקשתי והפצצתי פצציות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי, עכ"ל. ומבואר דהיתה צריכה להיות שוה לאחותה בתפלה כדי לזכות לבנים.

והנה אמרו בבראשית רבה פרשת ויצא (פרשה סט) ד"א מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא ליעקב בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה זה בנוי, כמו דאת אמר (תהלים סח) נורא אלהים ממקדשך, ואין זה, הרי חרב כמד"א (איכה ה) על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו, כי אם בית אלהים, בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כמד"א (תהלים קמו) כי חזק בריחי שרירי.

ולבוא דהאין זה שהוא החורבן יצר בית משוכלל לעתיד לבוא כמו שאמר הכתוב אין זה כי אם בית אלוקים, הבית אלוקים הגיע על ידי האין זה החורבן והחשך והוא מה שאמרו שהחשך סיבת האורה.

והנה כל מה שזוכה האדם לעשות שלא כהרגלו וטבעו זוכה שהקב"ה יתן לו יותר מחלקו, ואין להאדם להתייאש לעולם, שהרי לאה לא היתה ראויה ליעקב, ועל ידי התפלות והצער שהיה לה זכתה להעמיד רוב בית ישראל, הכהנים הלויים ומלכות בית דוד ומלך המשיח.

והוא הדין כל אחד יכול לזכות ליתר מחלקו המיועד לו, אבל הכל תלוי בתפלה ובמסירות נפשו להדבר.

וראה מש"כ החזון איש באגרות חלק א' קנ"ג בהיותי שבור ורציון כל הימים נוסף לכאבי הגוף ושבירתו כל הימים העונג היחידי לי הוא עשות רצון קוני ואין לי צער יותר מכשלוני בעוון, עכ"ל. ולכאורה היה נראה שבמצב של שבור ורצון כל הימים אין אפשרות לחבר חיבור על כל התורה כולה כספר חזון איש, אבל להנ"ל אדרבא הנה כל מה שזוכה הוא רק על ידי שבירת הגוף וכאכזבי כל הימים, ועסק ועמל בתורה עד כלות כוחותיו, ולכן נטל יותר מחלקו.

וכן מצאנו אצל כל מי שזוכה יותר מחלקו שהיה על ידי עמל ויגיעה, ולפי רוב העמל ושבירת הגוף זכו ליותר מחלקם.

וידוע מהגר"י הוטנר זצ"ל שהספיד את הגר"א קוטלר זצ"ל וסיפר איך שאמר לו שהמהר"ל דיסקין זצ"ל אמר לאחד שעשה שידוך לבתו עם בחור מתמיד גדול והתברר לו שאינו מוכשר ורצה לעזוב השידוך, ואמר לו המהר"ל דיסקין זצ"ל שמה שאמרו חז"ל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר הוא גם עוני בכשרונות חלושים וזוכה לעושר גדול להתברך בגדלות בתורה אין סוף, וכששמע הגר"א קוטלר דבר זה זלגו עיניו דמעות, ואמר שלא זכה לעוני זה כדי שיתברך בעושר זה מחמתו.

ואע"פ שהיה לו עושר גדול, מ"מ כיון שלא בא אליו מעוני הרגיש שאינו העוה"ב שלו עד כמה שלא היה מעמלו, והוא רצה את העושר שבא מהעוני שקדם לו.

והנה בריש פ' וישלח כתב רש"י שם וז"ל עם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי, ולכא"קשה מה בא לומר לעשו בזה, והרי אמר לו דברים לרצותו או שיפחד מפניו ומה נתנוון לומר לו בזה.

ושמעתי מהגאון ר' יצחק הוטנר בשבועות תש"מ בשנתו האחרונה, שסיפר שהיה שני מלמדים בלובלין ובדקו אחריהם לראות איך מלמדים התלמידים, ושמעו איך שניהם מלמדים את פרשת וישלח, וכשהגיעו לרש"י הנ"ל עם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי, שמעו שמלמד אחד לימד שאפי' שעם לבן גרתי מ"מ תר"ג מצוות שמרתי, והמלמד השני לימד שבגלל שעם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי, והחליטו לשלוח למלמד השני, ובצעירותי חשבתי שצריך לשלוח למלמד הראשון, שהוא פשוטו של מקרא יותר, אבל אחר התבוננות הבנתי שבאמת כל גדלותו ורוממותו של יעקב אבינו ומה שזכה להעמיד י"ב שבטי קה היה ע"י הנסיונות שעמד בהם, וכל הצער והעמל שהיה ליעקב בבית לבן הם הביאוהו להיות בחירי האבות.

וזה מה שיעקב אמר לעשו שאם יבוא עליו להרגו רק יתעלה על ידי זה, שכל מה שלבן התאנה ליעקב רק היה ליעקב לתועלת, ולכן כדאי לו להמנה מלהלחם עם יעקב.